

رابطه‌ی بین تأخیر عادی گزارش حسابرسی و ریسک سقوط آتی قیمت سهام و اثر کارایی عملکرد حسابرسی داخلی بر آن

محمد حسین صفرزاده بندری^۱، حسین رضایی نماور^۲، مژگان حیدری^۳

چکیده

این پژوهش، به بررسی رابطه‌ی بین تأخیر عادی گزارش حسابرسی و ریسک سقوط آتی قیمت سهام می‌پردازد. همچنین اثر کارایی عملکرد حسابرسی داخلی بر رابطه‌ی بین تأخیر عادی گزارش حسابرسی و ریسک سقوط آتی قیمت سهام بررسی می‌شود. به منظور سنجش میزان کارایی عملکرد حسابرسی داخلی از تعداد کارکنان واحد حسابرسی داخلی و قدمت واحد حسابرسی داخلی بهره گرفته شده است. در این راستا داده‌های ۱۶۷ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران برای دوره ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۸ بررسی شده است. همچنین از الگوی رگرسیون چند متغیره برای آزمون فرضیه‌های پژوهش استفاده شده است. یافته‌های پژوهش بیانگر آن است که تأخیر عادی گزارش حسابرسی دارای تأثیر مثبت و معنادار بر ریسک سقوط آتی قیمت سهام است. همچنین در ادامه، نتایج نشان داد اندازه‌ی واحد حسابرسی داخلی و قدمت واحد حسابرسی داخلی ارتباط میان تأخیر عادی گزارش حسابرسی و ریسک آتی سقوط قیمت سهام را به صورت معناداری تضعیف می‌کند.

واژه‌های کلیدی: اثربخشی حسابرسی داخلی، عملکرد حسابرسی داخلی، تأخیر عادی گزارش حسابرسی، ریسک سقوط آتی قیمت سهام.

۱. استادیار گروه حسابداری، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)
hosein470@gmail.com

۲. کارشناسی ارشد حسابرسی، دانشکده مدیریت و حسابداری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.
Hosseinrezaeinamavar@gmail.com

۳. دانشجوی دکتری حسابداری، دانشگاه آزاد واحد تهران شمال، تهران، ایران.
heidari_mozhgan@yahoo.com

مقدمه

گزارش حسابرسی برای سرمایه‌گذاران، تحلیل‌گران و سایر استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی از اطلاعات مالی مهم است. از آنجا که گزارش حسابرسی حاوی نظر حسابرس در مورد اعتبار صورت‌های مالی است، به‌موقع بودن گزارش حسابرسی هشدارهای بالقوه‌ای را برای استفاده‌کنندگان به همراه دارد (حبیب و هانگ^۱، ۲۰۱۹). تأخیر در گزارش حسابرسی، اعتبار و کیفیت گزارشگری مالی را کاهش می‌دهد؛ در حرفه‌ی حسابداری، زمان‌بندی گزارش‌های مالی برای ذی‌نفعان صورت‌های مالی، از جمله موارد بااهمیت محسوب می‌گردد. انتشار به‌موقع اطلاعات به استفاده‌کنندگان کمک خواهد نمود تا تصمیم‌های منطقی اتخاذ کنند (آکین گانولا و همکاران^۲، ۲۰۱۸). بسیاری از رسوایی‌های بازارهای جهانی سرمایه‌ زمانی است که سرمایه‌گذاران به اطلاعات به‌موقع دسترسی ندارند. بنابراین انتشار به‌موقع اطلاعات یک عنصر ضروری برای عملکرد خوب در بازار سرمایه محسوب می‌شود و همچنین فضای اطمینان را برای سرمایه‌گذاری در بازار سرمایه ایجاد می‌کند (لونتیس و همکاران^۳، ۲۰۰۵). تأخیر عادی در ارائه‌ی صورت‌های مالی می‌تواند منجر به اختلاف‌نظر حسابرس و صاحب‌کار در مورد تعدیلات روبه‌بالا یا روبه‌پایین گردد. تئوری مبتنی بر تعامل بین حسابرس و صاحب‌کار، نشان می‌دهد که چنین تعاملاتی می‌تواند منجر به پیامدهایی از قبیل کیفیت بالا یا پایین حسابداری، انطباق یا عدم انطباق با مقررات و توافق‌ها شود. علاوه بر این، عواقب چنین تعاملی می‌تواند به‌طور مستقیم بر دوره‌های حسابداری آینده و مذاکرات هزینه، و همچنین بر کیفیت رابطه‌ی حسابرس با صاحب‌کار تأثیر بگذارد (بتی و همکاران^۴، ۲۰۱۱). از این‌رو، تأخیر عادی در ارائه‌ی گزارش حسابرسی، مشکلات آینده‌ی حسابداری و عدم اطمینان سرمایه‌گذار را افزایش می‌دهد و در نتیجه‌ی آن موجب افزایش ریسک سقوط قیمت سهام می‌گردد.

از سوی دیگر، پژوهش‌های پیشین در ارتباط با تأخیر گزارش حسابرس بیانگر آن هستند که عواملی همچون ویژگی‌های حسابرس مستقل، ویژگی‌های شرکت و ریسک‌های سازمانی، بر تأخیر گزارش حسابرسی تأثیر دارند (آبرناسی و همکاران^۵، ۲۰۱۷). عملکرد حسابرسی داخلی می‌تواند عاملی بازدارنده در تأخیر گزارش حسابرسی به شمار آید. حسابرسی داخلی به‌عنوان یک سیستم کنترل داخلی کمک مؤثری در پیشگیری از وقوع تقلب و اشتباه یا کشف آن‌ها می‌کند. از این‌رو، وجود یک واحد حسابرسی داخلی معمولاً سبب تعدیل نوع، ماهیت و زمان‌بندی اجرای روش‌های حسابرسی و کاهش حدود روش‌های مورد اجرای حسابرسی مستقل می‌شود.

1. Habib and Huang
2. Akingunola et al.
3. Leventis
4. Beattie
5. Abernathy et al.

تاکنون در ایران تحقیق تجربی که به بررسی تأثیر کارایی عملکرد حسابرسی داخلی بر رابطه‌ی میان تأخیر عادی گزارش حسابرس و ریسک آتی سقوط قیمت سهام پرداخته باشد، انجام نگرفته است. پژوهش حاضر به دنبال آن است دریابد آیا کارایی عملکرد حسابرسی داخلی بر رابطه میان تأخیر عادی گزارش حسابرس و ریسک آتی سقوط قیمت سهام اثرگذار است؟ در بخش‌های بعدی به مبانی نظری و پژوهش‌های پیشین در زمینه‌ی مورد بحث، فرضیه‌ها، یافته‌ها و جمع‌بندی و نتیجه‌گیری پرداخته می‌شود.

مبانی نظری پژوهش

تأخیر عادی گزارش حسابرس و ریسک سقوط آتی قیمت سهام

گزارش‌های مالی ضمن داشتن ارزش‌های کمی، باید از کیفیت بالایی نیز برخوردار باشند. ویژگی‌های کیفی مربوط بودن، قابل اتکا بودن، قابلیت مقایسه و قابل فهم بودن، سبب سودمندی اطلاعات برای تصمیم‌گیری ذی‌نفعان مختلف از قبیل سرمایه‌گذاران و سازمان‌های دولتی می‌شوند. یکی از ویژگی‌های مهم اطلاعات حسابداری مربوط بودن است. این ویژگی استفاده‌کنندگان را در اخذ تصمیمات منطقی یاری می‌کند و می‌تواند عاملی برای جلوگیری از ابهام و سردرگمی در بررسی و مطالعه اطلاعات مالی محسوب شود. ویژگی مربوط بودن اطلاعات مالی مبتنی بر مفاهیم مانند به‌موقع بودن، سودمندی در ارزیابی و سودمندی در پیش‌بینی است (فاگبمی و یادیل، ۲۰۱۱). به‌موقع بودن، برای اطمینان از مربوط بودن و سودمندی اطلاعات مالی دریافت شده توسط سرمایه‌گذاران و سهامداران بسیار مهم است (هیأت استانداردهای حسابداری مالی، ۲۰۱۰). به‌موقع بودن گزارش سالانه حسابرسی نیز یک عامل مهم تأثیرگذار بر سودمندی اطلاعات ارائه‌شده برای استفاده‌کنندگان است (آل جیفری و خاش ارک، ۲۰۱۰).

عوامل ایجادکننده‌ی تأخیر در ارائه‌ی صورت‌های مالی را می‌توان به این موارد طبقه‌بندی کرد: ویژگی‌های حسابرسی و حسابرس شامل وابستگی حسابرس، تخصص حسابرس، هزینه‌ی حسابرسی، خدمات غیر حسابرسی، اظهارنظر درباره‌ی تداوم فعالیت، دوره‌ی تصدی حسابرس، تغییرات حسابرس، فصل شلوغ حسابرسی و ضعف کنترل داخلی؛ ویژگی‌های حاکمیت شرکتی شامل کمیته‌ی حسابرسی و ویژگی‌های هیأت‌مدیره، و تمرکز مالکیت؛ ویژگی‌های مختص شرکت مانند پیچیدگی حسابرسی به دلیل اندازه‌ی صاحب‌کار، عملیات خارجی، تعداد شعب، شرایط مالی صاحب‌کار و خطر سازه‌ی زمانی (آبرناتی و همکاران، ۲۰۱۷).

6. Fagbemi and Uadiale

7. FASB

8. Aljifri and Khasharmeh

مطالعات محدودی در مورد پیامدهای تأخیر عادی در ارائه‌ی صورت‌های مالی وجود دارد. بلانکلی و همکاران (۲۰۱۴) در مطالعه‌ی خود دریافتند که رابطه‌ی مستقیمی بین تأخیر عادی در ارائه‌ی صورت‌های مالی با ارائه‌ی مجدد صورت‌های مالی بعدی وجود دارد و این امر تا حد زیادی مربوط به فشار زمانی است که حساب‌برسان برای انجام کارهای حسابرسی در بازه‌ی زمانی نظارتی دارند. برایان کاتچر و همکاران^۹ (۲۰۱۳) و لامبرت و همکاران (۲۰۱۱) نیز دریافتند که تأخیر در ارائه‌ی صورت‌های مالی باعث کاهش کیفیت سود و افزایش ارائه‌ی مجدد صورت‌های مالی می‌شود، که این امر نشان می‌دهد تأخیر در ارائه‌ی صورت‌های مالی ممکن است بر توانایی حساب‌برسان در کشف موارد بااهمیت تأثیر داشته باشد. چان و همکاران^{۱۰} (۲۰۱۶) نشان دادند که شرکت‌های چینی که تأخیر در ارائه‌ی صورت‌های مالی در آن‌ها طولانی است، در مقایسه با شرکت‌هایی که تأخیر در ارائه‌ی صورت‌های مالی کوتاه‌تری دارند، احتمال دریافت اظهارنظر حساب‌برس دربارهِی تداوم فعالیت در آن‌ها بیش‌تر بوده و تجدید ارائه‌ی صورت‌های مالی در آن‌ها رخ خواهد داد. این مطالعات نشان می‌دهد که تأخیر عادی در ارائه‌ی صورت‌های مالی یک علامت هشداردهنده است، نه نشانه‌ای از انجام حسابرسی باکیفیت خوب.

تأخیر عادی در ارائه‌ی صورت‌های مالی ممکن است ناشی از مذاکرات طولانی مدت حساب‌برس و صاحب‌کار برای حل اختلافات مهم بین آن‌ها گردد. چنین عدم توافقی اغلب به دلیل کیفیت سود پایین در نتیجه استفاده از رویه‌های حسابداری نامناسب است (چن و همکاران^{۱۱}، ۲۰۱۶). ادبیات مربوط به ریسک سقوط قیمت سهام، این تئوری را مطرح می‌کنند که مدیران می‌توانند اخبار بد را با ایجاد اظهارات مالی مبهم پنهان کنند. از آنجاکه حساب‌برسان مستقل مسئول تأیید اعتبار صورت‌های مالی هستند، انتظار می‌رود حساب‌برسان این‌گونه تحریفات را شناسایی و گزارش دهند، زیرا این ویژگی‌های کیفیت حسابرسی است (هاوتن و همکاران^{۱۲}، ۲۰۰۹). همچنین پیش‌بینی می‌شود که حساب‌برسان این کار را به‌موقع انجام دهند تا سرمایه‌گذاران بتوانند برای تصمیم‌گیری به نظرات حساب‌برس اتکا کنند؛ با این وجود، تشخیص موارد بااهمیت، مستلزم صرف وقت و تلاش قابل توجهی است که ممکن است انتشار گزارش حساب‌برسی را به تأخیر بیندازد. صرف نظر از این که آیا تأخیر عادی در ارائه‌ی صورت‌های مالی، نتیجه‌ی بی‌کفایتی حساب‌برسان است یا تقلب صاحب‌کار، عواقب تعاملات طولانی بین حساب‌برس و صاحب‌کار به‌طور مستقیم بر کیفیت حسابداری در آینده تأثیر می‌گذارد (بیتی و همکاران، ۲۰۱۱).

تأخیر بیش‌ازحد طولانی به این معنی است که شرکت‌ها دارای احتمال بالایی برای دریافت

9. Bryant-Kutcher et al.

10. Chan et al.

11. Chen et al.

12. Hutton et al.

نظر حسابرسی غیراستاندارد هستند یا اینکه گزارش‌های مالی خود را در دوره‌ی بعدی تغییر داده‌اند، در مقایسه با شرکت‌هایی که تأخیر کوتاه گزارش حسابرسی را دارند (چن و همکاران، ۲۰۱۶). از این رو یک تأخیر غیرمعمول در انتشار گزارش حسابرسی باعث افزایش عدم اطمینان سرمایه‌گذاران و افزایش ناهمگنی در باورهای سرمایه‌گذاران درباره‌ی چشم‌انداز آینده‌ی شرکت می‌شود، بنابراین موجب سقوط قیمت سهام می‌شود.

اثر بخشی عملکرد حسابرسی داخلی

حسابرسی داخلی یک فعالیت مستقل و مشاوره‌ای است که برای بهبود عملکرد شرکت و ایجاد ارزش برای آن طراحی شده است، که با ایجاد یک رویکرد منظم برای ارزیابی و بهبود اثربخشی مدیریت ریسک، کنترل و فرایند راهبری، به اهداف خود دست می‌یابد. حسابرسی داخلی با نظارت مستمر بر کلیه‌ی اسناد و سوابق حسابداری که در سازمان با هدف بررسی یا کشف تقلب و اصلاح اشتباهات انجام می‌شود، مسئولیت حسابرسی کلیه‌ی معاملات مالی را بر عهده دارد. این کار با بررسی سیستم و رویه‌های موجود برای اطمینان از مطابقت آن‌ها با آیین‌نامه‌ها و همچنین سیستم کنترل داخلی صورت می‌گیرد (کیتوجو^۳، ۲۰۱۴). عملکرد مؤثر حسابرسی داخلی، با کمک به مدیریت و اعضای هیأت‌مدیره برای ارزیابی و بهبود کارایی مدیریت ریسک، کنترل داخلی و فرایندهای راهبری شرکتی، ارزش افزوده‌ای را برای یک سازمان ایجاد می‌کند (چانگ و همکاران، ۲۰۱۹).

اثر بخشی عملکرد حسابرسی داخلی، تأخیر عادی گزارش حسابرسی و ریسک سقوط آتی قیمت سهام

حسابرسی داخلی به‌عنوان یک سیستم کنترل داخلی کمک مؤثری در پیشگیری از تقلب و اشتباه یا کشف آن‌هاست. حسابرسی داخلی و حسابرسی مستقل دارای نقش‌های متفاوت، اما مکمل یکدیگرند (کوکبی و همکاران، ۱۳۹۴) حسابرسی داخلی به‌عنوان یکی از کلیدهای راهبری شرکتی شناخته می‌شود که نقش آن در طول زمان تکامل یافته است. تحول در محیط اقتصادی ایران به‌ویژه در سال‌های اخیر باعث شده که راهبری شرکتی به‌عنوان مکانیزمی نظارتی بیش‌تر مورد توجه قرار گیرد که یکی از ارکان آن کمیته‌ی حسابرسی و زیرمجموعه‌ی آن واحد حسابرسی داخلی است و نقشی تعیین‌کننده‌ی در گزارش‌گری مالی و اعتباربخشی به‌صورت‌های مالی دارد (مشایخی و همکاران، ۱۳۹۵). با وجود اینکه وظایف حسابرسی داخلی و مستقل از هم مجزا هستند فرصت‌های زیادی برای همکاری آن‌ها در جهت هم‌افزایی نتایج مانند بالا بردن کیفیت حسابرسی و منافع اقتصادی وجود دارد. میزان اتکا بر عملکرد حسابرسی داخلی به عواملی چون، تمایل حسابرسان

مستقل به اتکا و توانایی، شایستگی و بی‌طرفی حسابرسان داخلی در عملکرد خود بستگی مستقیم دارد. اتکا بر عملکرد حسابرسی داخلی زمانی امکان‌پذیر است که حسابرسان مستقل بتوانند بی‌طرفی و کیفیت فعالیت‌های حسابرسان داخلی و سایر ویژگی‌های مربوط را ارزیابی کنند (آلبرت، ۲۰۰۱). حسابرسان مستقل می‌توانند از نتایج کار حسابرسی داخلی استفاده کنند تا به کنترل‌های داخلی برای تعیین حدود آزمون‌های خود توجه بیش‌تری داشته باشند و در نتیجه حسابرسی داخلی می‌تواند به مدیریت و حسابرسان مستقل در زمینه‌ی کنترل‌های سطح ماهیتی از راه مشاوره و خدمات اطمینان‌بخش یاری رساند (حاجیها و رفیعی، ۱۳۹۳). از این رو با توجه به نقش بازدارندگی و پالایش و زدودن انحرافات حسابرس داخلی که می‌تواند تأثیر بااهمیتی بر اعتباربخشی به اطلاعات داشته باشد، نقش اساسی بر فرآیندهای اجرایی حسابرس مستقل خواهد داشت و در نتیجه، موجب افزایش به‌موقع بودن گزارش حسابرس و همچنین کاهش ریسک سقوط آتی قیمت سهام گردد.

پیشینه‌ی پژوهش

لو و همکاران^{۱۴} (۲۰۲۰) به بررسی تأثیر تأخیر غیرعادی گزارش حسابرسی بر ریسک سقوط سهام پرداختند. آن‌ها در پژوهش خود تأخیر غیرعادی گزارش حسابرسی را به‌عنوان هشدار اولیه برای ریسک سقوط قیمت سهام بر اعلام کردند. نتایج پژوهش آن‌ها حاکی از آن بود که تأخیر غیرعادی گزارش حسابرس بر ریسک سقوط قیمت سهام اثر مثبت و معناداری دارد. همچنین تخصص حسابرس در صنعت به‌صورت بااهمیتی موجب کاهش این ارتباط میان تأخیر گزارش حسابرس و ریسک سقوط سهام شده است.

حبیب و هانگ (۲۰۱۹) به بررسی تأخیر گزارش حسابرسی و ریسک سقوط سهام و اثر محیط کنترل داخلی بر آن پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد تأخیر در گزارش حسابرسی منجر به افزایش ریسک سقوط سهام می‌شود. همچنین نتایج آنان نشان داد که عامل محیط کنترل داخلی ارتباط تأخیر در گزارش حسابرسی و ریسک سقوط سهام را به‌صورت معناداری کاهش می‌دهد.

چن همکاران (۲۰۱۷) در پژوهش خود به بررسی تأثیر کنترل‌های داخلی بر ریسک سقوط قیمت سهام پرداختند. که پنج جزء کنترل‌های داخلی شامل: محیط کنترل، ارزیابی ریسک، فعالیت‌های کنترل، اطلاعات و ارتباطات و نظارت موردبررسی قرار گرفت. نتایج پژوهش نشان داد که تأثیر منفی بر ریسک سقوط قیمت سهام دارد و به‌طور خاص، محیط کنترل، اطلاعات و ارتباطات و نظارت به‌طور قابل توجهی و منفی با ریسک سقوط قیمت سهام در آینده مواجه است. علاوه بر این، ارتباط منفی بین کنترل‌های داخلی و ریسک سقوط قیمت سهام در شرکت‌هایی با ضعف مدیریت داخلی و خارجی (یعنی حسابرسی شده توسط حسابرسان کوچک، واقع در استان‌هایی که بازارهای

14. Lu et al.

کم‌تر توسعه یافته و حسابداری با محافظه کاری کم‌تر و توانایی کم‌تر در کاهش اثرات رویدادهای شدید منفی (به‌عنوان مثال شرکت‌های غیردولتی) وجود دارد.

روبین و ژانگ (۲۰۱۵) در پژوهشی به مطالعه‌ی ارتباط بین تخصص حسابرس در صنعت و ریزش قیمت سهام پرداختند. یافته‌های حاصل از پژوهش آن‌ها بیان می‌کند که بین تخصص حسابرس در صنعت و ریزش قیمت سهام ارتباطی معکوس و معنی‌داری وجود دارد؛ طوری که با افزایش تخصص حسابرس در صنعت مربوطه احتمال ریزش قیمت سهام کاهش می‌یابد و با کاهش تخصص حسابرس در صنعت مربوطه احتمال ریزش قیمت سهام افزایش می‌یابد.

قانم و حگازی (۲۰۱۱) عوامل مؤثر بر تأخیر حسابرسی را در ۱۴۹ شرکت پذیرفته‌شده در بورس کویت بین سال‌های ۲۰۰۶ و ۲۰۰۷ بررسی نمودند. نتایج تحقیق آن‌ها نشان داد که تنها اندازه‌ی شرکت و کیفیت کنترل‌های داخلی بر کاهش تأخیر حسابرسی مستقل تأثیر داشتند، درحالی‌که طبقه‌بندی صنعت، اهرم، تغییر در سود هر سهم، نوع حسابرس و نقدینگی تأثیر معنی‌داری بر تأخیر حسابرسی نداشت.

فندرسکی و گرایلی (۱۳۹۷) به بررسی اثربخشی کنترل‌های داخلی و ریسک سقوط قیمت سهام پرداختند. یافته‌های تحقیق بیانگر آن است که اثربخشی کنترل داخلی، موجب کاهش ریسک سقوط قیمت سهام شرکت‌ها می‌شود.

حاجی‌ها و همکاران (۱۳۹۶) طی پژوهشی تأثیر کیفیت کنترل‌های داخلی بر تأخیر گزارش حسابرسی شرکت‌ها طی سال‌های ۱۳۹۱-۱۳۹۶ را مورد آزمون قرار دادند. یافته‌های پژوهش بیانگر آن است که بین ضعف در کنترل‌های داخلی با تأخیر گزارش حسابرسی رابطه‌ی مثبت و معناداری وجود دارد.

کوکبی و همکاران (۱۳۹۴) به بررسی تأثیر کارایی عملکرد حسابرسی داخلی و کمیته‌ی حسابرسی بر تجدید ارائه‌ی صورت‌های مالی پرداختند. نتایج تحقیقات آن‌ها حاکی از آن بود کارایی عملکرد حسابرسی داخلی و کمیته‌ی حسابرسی بر تجدید ارائه‌ی صورت‌های مالی شرکت‌ها تأثیر معکوس دارد.

حاجیها و رفیعی (۱۳۹۳) به بررسی نقش کیفیت عملکرد حسابرسی داخلی بر به‌هنگام بودن گزارش حسابرس مستقل پرداختند. آنان در پژوهش خود از داده‌های ۵۷ شرکت پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران که گزارش‌های حسابرسی داخلی تهیه کرده و به کمیته‌ی حسابرسی یا هیأت‌مدیره ارائه می‌کردند، استفاده کردند. برای سنجش کیفیت عملکرد واحد حسابرسی داخلی در شرکت معیارهای بی‌طرفی، قدمت و اندازه‌ی واحد حسابرسی داخلی مورد استفاده قرار گرفته است. نتایج تحقیق آنان حاکی از آن بود که بی‌طرفی و قدمت با تأخیر حسابرسی مستقل رابطه‌ی معکوس دارند ولی متغیر اندازه‌ی واحد حسابرسی داخلی با این متغیر رابطه معنی‌داری نداشته است.

انصاری و همکاران (۱۳۸۸)، در مقاله‌ی خود به بررسی تأثیر متغیرهای حسابرسی داخلی بر برنامه‌ی حسابرسی پرداخته‌اند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که حساب‌رسان مستقل بر نتایج حاصل از کار حساب‌رسان داخلی اتکا می‌کنند و این اتکا منجر به کاهش بودجه‌های زمانی و ریالی در برنامه‌ی حسابرسی می‌گردد.

فرضیه‌های پژوهش

به‌منظور دستیابی به اهداف پژوهش و با توجه به مبانی نظری و پیشینه‌ی مطرح‌شده، فرضیه‌های پژوهش به شرح ذیل ارائه می‌گردد:

فرضیه‌ی ۱: بین تأخیر در گزارش حسابرسی و ریسک سقوط قیمت سهام، ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد.

فرضیه‌ی ۲: اندازه واحد حسابرسی داخلی، رابطه‌ی میان تأخیر در گزارش حسابرسی و ریسک سقوط قیمت سهام را تضعیف می‌کند.

فرضیه‌ی ۳: قدمت واحد حسابرسی داخلی، رابطه‌ی میان تأخیر در گزارش حسابرسی و ریسک سقوط قیمت سهام را تضعیف می‌کند.

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش، از نظر هدف کاربردی، از نظر فرایند اجرا از نوع کمی، از نظر زمان انجام از نوع طولی - گذشته‌نگر و از نظر روش گردآوری داده توصیفی است که با استفاده از روش رگرسیون چندمتغیره و الگوهای اقتصادسنجی انجام شده است. جامعه‌ی آماری مورد مطالعه در این پژوهش را شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۲ تا ۱۳۹۸ تشکیل می‌دهد و نمونه‌ی انتخابی پژوهش نیز شرکت‌هایی هستند که مجموعه شرایط زیر را دارا باشند:

۱. نام شرکت تا پایان سال مالی ۱۳۹۲ در فهرست شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق

بهادار تهران درج شده باشد و تا پایان سال مالی ۱۳۹۸ در فهرست باقی‌مانده باشد؛

۲. طی دوره‌ی زمانی مورد بررسی، تغییر سال مالی یا فعالیت نداد، حذف نشده و یا توقف فعالیت نداشته باشد؛

۳. جزء شرکت‌های سرمایه‌گذاری، واسطه‌گری مالی و بانک نباشند.

۴. پایان سال مالی آن‌ها آخر اسفندماه هر سال باشد.

به‌این ترتیب، پس از اعمال محدودیت‌های فوق تعداد ۱۶۷ شرکت به‌عنوان نمونه‌ی آماری پژوهش انتخاب گردید.

الگوی پژوهش

به منظور آزمون فرضیه‌های اول، دوم و سوم پژوهش، به ترتیب از مدل رگرسیونی چندمتغیره‌ی ۱ الی ۳ زیر که برگرفته از پژوهش چانگ و همکاران^{۱۵} (۲۰۱۹) می‌باشد، استفاده شده است:

مدل (۱)

$$Crash_{it} = \beta_0 + \beta_1 Audit - lag_{it} + \beta_2 Size_{it} + \beta_3 LEV_{it} + \beta_4 ROA_{it} + \beta_5 MB_{it} + \beta_6 Audit - Size_{it} + \beta_7 Year_{it} + \beta_8 IND_{it} + \varepsilon_{it}$$

مدل (۲)

$$Crash_{it} = \beta_0 + \beta_1 IAS_{it} + \beta_2 Audit - lag_{it} + \beta_3 IAS * Audit - lag_{it} + \beta_4 Size_{it} + \beta_5 LEV_{it} + \beta_6 ROA_{it} + \beta_7 MB_{it} + \beta_8 Audit - Size_{it} + \beta_9 Year_{it} + \beta_{10} IND_{it} + \varepsilon_{it}$$

مدل (۳)

$$Crash_{it} = \beta_0 + \beta_1 DIA_{it} + \beta_2 Audit - lag_{it} + \beta_3 DIA * Audit - lag_{it} + \beta_4 Size_{it} + \beta_5 LEV_{it} + \beta_6 ROA_{it} + \beta_7 MB_{it} + \beta_8 Audit - Size_{it} + \beta_9 Year_{it} + \beta_{10} IND_{it} + \varepsilon_{it}$$

اندازه‌گیری متغیرهای پژوهش

متغیر وابسته

ریسک سقوط قیمت سهام (Crash): در این پژوهش برای اندازه‌گیری خطر سقوط قیمت سهام مطابق مطالعات چن و همکاران (۲۰۰۱) و اندرور و همکاران (۲۰۱۳) از معیار ضریب منفی چولگی (NCSKEW) استفاده شده است. هر چه مقدار ضریب منفی چولگی بیش تر باشد آن شرکت در معرض سقوط قیمت سهام بیش تری خواهد بود معیار ضریب منفی چولگی بر مبنای بازده ماهانه‌ی خاص شرکت محاسبه می‌شود که با استفاده از رابطه‌ی ۴ محاسبه می‌شود:

رابطه (۴)

$$W_{j,0} = \ln(1 + \xi_{j,0})$$

در رابطه‌ی فوق:

$W_{j,0}$: بازده ماهانه‌ی خاص شرکت j در ماه θ طی سال مالی.

$\xi_{j,0}$: بازده باقیمانده‌ی سهام شرکت j در ماه θ است و عبارت است از باقیمانده یا پسماند مدل در رابطه (۵):

رابطه (۵)

$$r_{j,0} = \beta_0 + \beta_1 r_{m,0-2} + \beta_2 r_{m,0-1} + \beta_3 r_{m,0} + \beta_4 r_{m,0+1} + \beta_5 r_{m,0+2} + \xi_{j,0}$$

که در این رابطه:

15. Chang et al.

بازده سهام شرکت $I_{j,0}$ ز در ماه θ طی سال مالی.

$I_{m,0}$ بازده بازار در ماه θ است. برای محاسبه‌ی بازده ماهانه بازار، شاخص ابتدای ماه از شاخص پایان ماه کسر شده و حاصل بر شاخص ابتدای ماه تقسیم می‌شود.

رابطه‌ی (۵) با استفاده از روش رگرسیون چند متغیره برآورد شده و باقی‌مانده آن به شرح رابطه (۴) برای محاسبه بازده ماهانه‌ی خاص شرکت استفاده می‌شود و در آخر برای محاسبه‌ی خطر سقوط قیمت سهام از طریق معیار چولگی منفی بازده سهام از رابطه‌ی (۶) به شرح زیر استفاده شده است:

$$\text{NCSKEW}_{i,t} = - [r(n-1)^{3/2} \sum W_{i,t}^3] / [(n-1)(n-2) (\sum W_{i,t}^2)^{3/2}] \quad (6)$$

$\text{NCSKEW}_{i,t}$: چولگی منفی بازده ماهانه‌ی سهام j طی سال مالی t ; W_j بازده ماهانه‌ی خاص شرکت j در ماه t و N تعداد ماه‌هایی که بازده آن‌ها محاسبه شده است. در این معادله ارزش‌های بالای NCSKEW نشان‌دهنده‌ی خطر سقوط سهام بالا است.

متغیرهای مستقل

تأخیر گزارش حسابرس (Audit-lag): تأخیر حسابرسی یا مدت‌زمان اجرای حسابرسی مستقل (مدت‌زمان فاصله‌ی بین تاریخ صورت‌های مالی تا تاریخ گزارش حسابرسی مستقل) (حاجیها و رفیعی، ۱۳۹۳).

کارایی عملکرد حسابرس داخلی: برای محاسبه‌ی کارایی عملکرد حسابرس داخلی از دو معیار زیر استفاده می‌گردد:

اندازه‌ی واحد حسابرسی داخلی (IAS): سازگار با برخی تحقیقات (پیزنی و همکاران^{۱۶}، ۲۰۱۰) از مجموع تعداد کارکنان در واحد حسابرسی داخلی برای اندازه‌گیری این متغیر استفاده شده است. تعداد بیش‌تر کارکنان واحد نشان‌دهنده‌ی عملکرد بهتر واحد حسابرسی داخلی می‌باشد. قدمت واحد حسابرسی داخلی (DIA): تجربه‌ی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس با تعداد سنوات وجود حسابرسی داخلی در شرکت اندازه‌گیری می‌شود. در صورت بیش‌تر بودن قدمت واحد فرض می‌شود کیفیت عملکرد آن بالاتر باشد (همان منبع).

متغیرهای کنترلی

اندازه‌ی شرکت (Size): برابر است با، لگاریتم طبیعی کل دارایی شرکت (حیب و هانگ، ۲۰۱۹).

16. Pizzini et al.

اهرم مالی (LEV): برابر است با تقسیم بدهی جاری بر حقوق صاحبان سهام (همان منبع).
نرخ بازده دارایی‌ها (ROA): نرخ بازده دارایی‌ها از نسبت سود خالص به جمع کل دارایی‌ها به دست می‌آید (همان منبع).

نسبت ارزش دفتری به ارزش بازار (MB): نسبت مذکور، از تقسیم ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام به ارزش سهام آن‌ها به دست می‌آید (همان منبع).

اندازه‌ی موسسه‌ی حسابرسی (Audit-Size): اگر سازمان حسابرسی، حسابرسی شرکتی را بر عهده داشته باشد برابر با ۱ و در غیر این صورت برابر با صفر خواهد بود. (همان منبع).

روش‌های آماری مورد استفاده

برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از رگرسیون چندمتغیره (پانل دیتا) استفاده شده است. بدین منظور، جهت انتخاب روش برآورد مدل به صورت ترکیبی یا تلفیقی از آزمون اف لیمر و به منظور انتخاب رویکرد اثرات ثابت یا تصادفی از آزمون هاسمن بهره گرفته شده است. همچنین در این پژوهش، مفروضات رگرسیون نیز بررسی شده است. بر این اساس، برای بررسی مفروضات «نرمال بودن توزیع اجزای خطا»، «همخطی»، «ناهمسانی واریانس اجزای خطا» و «خودهمبستگی سریالی اجزای خطا» به ترتیب از «آماره جارک-برا»، «عامل تورم واریانس (VIF)»، «آزمون وایت» و «آماره‌ی دوربین واتسون» استفاده شده است.

یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی

آمار توصیفی متغیرهای پژوهش برای شرکت‌های نمونه در جدول شماره‌ی ۱ ارائه شده است. میانگین به‌عنوان پرکاربردترین شاخص مرکزی، بسیار بااهمیت است. همان‌طور که ملاحظه می‌شود میانگین نسبت بدهی برای شرکت‌های نمونه حدود ۶۰ درصد و میانگین بازده دارایی‌ها حدود ۱۰ درصد است؛ حدود ۲۰ درصد شرکت‌های نمونه توسط سازمان حسابرسی رسیدگی شده‌اند؛ میانگین فاصله‌ی زمانی بین تاریخ صورت‌های مالی و تاریخ گزارش حسابرسی مستقل حدود ۷۸ روز است، کم‌ترین و بیش‌ترین مقدار برای متغیر تأخیر گزارش حسابرسی نیز به ترتیب ۱۸ و ۱۳۵ روز بوده است. میانگین قدمت واحد حسابرسی داخلی حدود ۳ سال است (لازم به ذکر است شرکت‌های بزرگ از سال ۱۳۹۲ ملزم به ایجاد واحد حسابرسی داخلی شده‌اند). میانگین تعداد کارکنان واحد حسابرسی داخلی (که رشته‌ی تحصیلی آن‌ها حسابرسی یا حسابداری بوده است) نیز کم‌تر از ۲ نفر بوده است. بیش‌ترین و کم‌ترین عدد برای این متغیر به ترتیب ۱۱ و صفر بوده است. مطابق نمونه‌ی آماری بالغ بر ۲۰ درصد شرکت‌ها توسط سازمان حسابرسی، حسابرسی شده‌اند.

جدول شماره‌ی ۱. نتایج آمار توصیفی

متغیر	میانگین	انحراف معیار	حداکثر	حداقل	سهم
ریسک سقوط قیمت سهام	۰.۱۳۳	۰.۱۵۵	۱.۷۹۹	-۲.۲۲۲	۰.۵۹۱
اندازه‌ی واحد حسابرسی داخلی	۱.۸۰۰	۱	۱۱	۰	۱.۹۵۶
قدمت واحد حسابرسی داخلی	۳.۰۲۸	۳	۷	۰	۲.۲۴۲
تأخیر در گزارش حسابرسی	۷۷.۸۲۷	۷۹	۱۳۵	۱۸	۲۵.۹۵۸
اندازه‌ی واحد حسابرسی داخلی* تأخیر در گزارش حسابرسی	۱۴۶.۴۲۵	۹۰	۱۳۵۳	۰	۱۹۹.۳۳۹
قدمت واحد حسابرسی داخلی* تأخیر در گزارش حسابرسی	۲۲۸.۶۱۱	۱۹۸	۹۴۵	۰	۱۹۴.۰۵۴
اندازه شرکت	۱.۶۷۸	۱.۲۲۲	۹.۹۶۱	-۹.۳۲۷	۲.۵۶۸
اهرم مالی	۰.۶۰۲	۰.۶۰۷	۰.۹۹۷	۰.۲۴۱	۰.۱۹۸
بازده دارایی	۰.۱۰۵	۰.۰۸۶	۰.۳۹۱	-۰.۱۰۳	۰.۱۲۴
نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری	۳.۹۲۲	۳.۰۲۴	۱۲.۸۱۷	۰.۳۹۲	۲.۹۰۹
اندازه‌ی حسابرسی	۰.۲۰۴	۰	۱	۰	۰.۴۰۳

تعیین نوع چینش داده‌ها

برای تعیین نوع چینش داده‌ها، از آزمون اف لیمر استفاده شد. مقادیر آماره آزمون اف لیمر برای فرضیه‌های اول تا سوم به ترتیب ۱/۰۰۲، ۰/۹۴۴ و ۱/۰۴۳ و سطح معناداری آن‌ها به ترتیب ۰/۴۷۸، ۰/۶۷۲ و ۰/۳۴۹ است. با توجه به اینکه سطح معناداری آماره‌ی آزمون در هر سه مدل بیش‌تر از ۵ درصد است، می‌توان بیان کرد که الگوی هر سه فرضیه دارای ساختار ترکیبی است.

بررسی مفروضات رگرسیون

به‌منظور تشخیص نرمال بودن توزیع اجزای خطا نیز از آزمون جارک-برا استفاده شد. از آنجا که سطح معناداری آماره جارک-برا، برای الگوهای پژوهش کم‌تر از ۰/۰۵ است، لذا فرض صفر مبنی بر نرمال بودن توزیع اجزای خطا رد می‌شود. با وجود این، زمانی که نمونه به اندازه‌ی کافی بزرگ باشد، انحراف از فرض نرمال بودن به‌طور معمول بی‌اهمیت و پیامدهای آن ناچیز است. در شرایط مذکور، با توجه به قضیه‌ی حد مرکزی می‌توان دریافت که حتی اگر باقیمانده‌ها نرمال نباشند، آماره‌های آزمون به‌طور مجانبی از توزیع نرمال پیروی می‌کنند، بدون تورش هستند و از کارآیی برخوردارند. با توجه به این مطالب می‌توان فرض نرمال بودن جمله خطا را نادیده گرفت (رازقی و امیرحسینی، ۱۳۹۵).

به‌منظور بررسی همخطی بین متغیرهای توضیح‌دهنده از معیار عامل تورم واریانس (VIF) استفاده شده است. با توجه به جدول شماره‌ی ۳ مقادیر VIF برای تمام متغیرهای توضیحی پژوهش

کم تر از ۵ می باشد. از این رو، هم خطی شدید بین متغیرهای مذکور وجود ندارد.

جدول شماره‌ی ۳. بررسی همخطی متغیرهای توضیح دهنده

متغیر	عامل تورم واریانس		
	فرضیه ۱	فرضیه ۲	فرضیه ۳
IAS	-	۴/۶۹	-
DIA	-	-	۴/۱۲
AUDIT_LAG	۱/۱۸	۱/۹۱	۱/۴۷
AUDIT_LAG × IAS	-	۴/۹۶	-
AUDIT_LAG × DIA	-	-	۴/۴۹
SIZE	۱/۲۷	۱/۴۳	۱/۳۳
LEV	۲/۱۰	۱/۸۰	۱/۷۵
ROA	۲/۳۸	۱/۶۶	۱/۹۴
MB	۱/۳۳	۱/۳۷	۱/۳۹
AUDIT_SIZE	۱/۱۰	۱/۱۴	۱/۰۰۸

به منظور بررسی ناهمسانی واریانس اجزای خطا، از آزمون وایت استفاده شده است. مقادیر آماره آزمون وایت برای فرضیه‌های اول تا سوم به ترتیب ۲/۵۲۳، ۲/۸۰۳ و ۲/۲۴۶ و سطح معناداری آن‌ها به ترتیب ۰/۰۰۰، ۰/۰۰۰ و ۰/۰۰۰ است. با توجه به اینکه سطح معناداری آماره آزمون در هر سه مدل کم تر از ۵ درصد است، می توان بیان کرد که الگوی هر سه فرضیه دارای مشکل ناهمسانی واریانس اجزای خطاست. برای رفع این مشکل، از روش رگرسیونی حداقل مربعات تعمیم یافته استفاده گردید.

جهت بررسی خودهمبستگی بین اجزای خطا نیز از آماره‌ی دورین واتسن استفاده شده است که نتایج آن در حین بررسی آزمون فرضیه‌ها ارائه خواهد شد.

نتایج آزمون فرضیه‌ها

فرضیه‌ی اول عنوان می کند که «بین تأخیر در گزارش حسابرسی و ریسک سقوط آتی قیمت سهام، ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد.» برای آزمون این فرضیه، رابطه‌ی (۱) برآورد شد که نتایج آن در جدول شماره ۳ ارائه شده است. همان طور که ملاحظه می شود سطح معناداری آماره‌ی t مربوط به متغیر تأخیر در گزارش حسابرسی کم تر از ۰/۰۵ و معنادار است. ضریب متغیر نیز ۰/۰۰۳ مثبت است. ضریب تعیین تعدیل شده مدل حدود ۹ درصد است که نشان می دهد حدود ۹ درصد از تغییرات متغیر «ریسک سقوط آتی قیمت سهام» در نتیجه متغیرهای توضیح دهنده است. آماره‌ی F

رگرسیون نیز ۱۹/۷۴ (با سطح معناداری ۰/۰۰۰) است که حکایت از معناداری کل مدل رگرسیون دارد. مقدار آماره‌ی دوربین واتسن نیز ۱/۹۹ است که با توجه به نزدیکی آن به عدد ۲، می‌توان گفت که مشکلی از بابت خودهمبستگی بین اجزای خطای مدل وجود ندارد. با توجه به این توضیحات، می‌توان نتیجه گرفت که بین تأخیر در گزارش حسابرسی و ریسک سقوط آتی قیمت سهام، ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد؛ لذا، فرضیه‌ی اول پژوهش رد نمی‌شود.

جدول شماره‌ی ۳. نتایج آزمون فرضیه‌ی اول

متغیر	نماد	ضریب	آماره t	سطح معناداری
تأخیر در گزارش حسابرسی	AUDIT_LAG	۰.۰۰۳	۸.۷۱۶	۰.۰۰۰۰
اندازه‌ی شرکت	SIZE	-۰.۰۰۱	-۰.۵۷۴	۰.۵۶۵۷
اهرم مالی	LEV	۰.۱۱۴	۱.۹۳۰	۰.۰۵۳۸
بازده دارایی	ROA	-۰.۰۰۷	-۰.۰۷۵	۰.۹۳۹۵
نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری	MB	-۰.۰۰۴	-۱.۲۵۱	۰.۲۱۱۱
اندازه‌ی حسابرسی	AUDIT_SIZE	۰.۰۳۴	۱.۷۳۲	۰.۰۸۳۵
مقدار ثابت	c	-۰.۱۱۴	-۲.۱۳۳	۰.۰۳۳۱
ضریب تعیین تعدیل شده: ۰/۰۸۷		آماره‌ی F: ۱۹/۷۴۱		
دوربین واتسون: ۱/۹۹		سطح معناداری F: ۰/۰۰۰		

فرضیه‌ی دوم عنوان می‌کند که «اندازه‌ی واحد حسابرسی داخلی، شدت رابطه‌ی میان تأخیر در گزارش حسابرسی و ریسک سقوط آتی قیمت سهام را تضعیف می‌کند». برای آزمون این فرضیه، رابطه‌ی (۲) برآورد شد که نتایج آن در جدول شماره‌ی ۴ ارائه شده است. چنانچه ملاحظه می‌شود سطح معناداری آماره‌ی t مربوط به متغیر «اندازه‌ی واحد حسابرسی داخلی × تأخیر در گزارش حسابرسی» کم‌تر از ۰/۰۵ و معنادار است. ضریب متغیر نیز برابر ۰/۰۸۸- است. ضریب تعیین تعدیل شده مدل حدود ۶ درصد است که نشان می‌دهد حدود ۶ درصد از تغییرات متغیر «ریسک سقوط آتی قیمت سهام» در نتیجه متغیرهای توضیح‌دهنده است. آماره‌ی F رگرسیون نیز ۴/۲۲ (با سطح معناداری ۰/۰۰۰) است که حکایت از معناداری کل مدل رگرسیون دارد. مقدار آماره‌ی دوربین واتسن نیز ۱/۹۸ است که با توجه به نزدیکی آن به عدد ۲، می‌توان گفت که مشکلی از بابت خودهمبستگی بین اجزای خطای مدل وجود ندارد. با توجه به این توضیحات، می‌توان نتیجه گرفت که اندازه‌ی واحد حسابرسی داخلی، شدت رابطه‌ی میان تأخیر در گزارش حسابرسی و ریسک سقوط آتی قیمت سهام را تضعیف می‌کند؛ لذا، فرضیه‌ی دوم پژوهش نیز رد نمی‌شود.

جدول شماره‌ی ۴. نتایج آزمون فرضیه‌ی دوم

متغیر	نماد	ضریب	آماره t	سطح معناداری
اندازه‌ی واحد حسابرس داخلی	AIS	-۰.۰۷۷	-۲.۲۹۲	۰.۰۲۲۰
تأخیر در گزارش حسابرسی	AUDIT_LAG	۰.۰۰۱	۱.۳۱۹	۰.۱۸۷۲
اندازه‌ی واحد حسابرس داخلی* تأخیر در گزارش حسابرسی	AIS*AUDIT_LAG	-۰.۰۸۸	۲.۳۷۵	۰.۰۱۷۷
اندازه‌ی شرکت	SIZE	-۰.۰۰۱	-۰.۲۱۶	۰.۸۲۸۵
اهرم مالی	LEV	۰.۱۲۱	۱.۰۵۷	۰.۲۹۰۴
بازده دارایی	ROA	-۰.۰۸۳	-۰.۴۷۰	۰.۶۳۸۱
نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری	MB	-۰.۰۱۲	-۱.۸۷۵	۰.۰۶۱۰
اندازه‌ی حسابرس	AUDIT_SIZE	۰.۰۳۰	۰.۶۸۳	۰.۴۹۴۶
مقدار ثابت	c	۰.۰۴۳	۰.۳۸۷	۰.۶۹۸۸

ضریب تعیین تعدیل شده: ۰/۰۲۱

آماره‌ی F: ۴/۲۲

دوربین واتسون: ۱/۹۹

سطح معناداری F: ۰/۰۰۰

فرضیه‌ی سوم عنوان می‌کند که «قدمت واحد حسابرسی داخلی، شدت رابطه‌ی میان تأخیر در گزارش حسابرسی و ریسک سقوط آتی قیمت سهام را تضعیف می‌کند». برای آزمون این فرضیه، رابطه‌ی (۳) برآورد شد که نتایج آن در جدول شماره‌ی ۵ ارائه شده است. چنانچه مشاهده می‌شود سطح معناداری آماره‌ی t مربوط به متغیر «قدمت واحد حسابرسی داخلی × تأخیر در گزارش حسابرسی» کم‌تر از ۰/۰۵ و معنادار است. ضریب متغیر نیز برابر ۰/۰۵۱- است. ضریب تعیین تعدیل شده مدل حدود ۷ درصد است که نشان می‌دهد حدود ۷ درصد از تغییرات متغیر «ریسک سقوط آتی قیمت سهام» در نتیجه متغیرهای توضیح‌دهنده است. آماره‌ی F رگرسیون نیز ۱۳/۱۰ (با سطح معناداری ۰/۰۰۰) است که حکایت از معناداری کل مدل رگرسیون دارد. مقدار آماره‌ی دوربین واتسن نیز ۱/۹۷ است که با توجه به نزدیکی آن به عدد ۲، می‌توان گفت که مشکلی از بابت خودهمبستگی بین اجزای خطای مدل وجود ندارد. با توجه به این توضیحات، می‌توان نتیجه گرفت که قدمت واحد حسابرسی داخلی، شدت رابطه‌ی میان تأخیر در گزارش حسابرسی و ریسک سقوط آتی قیمت سهام را تضعیف می‌کند؛ لذا، فرضیه‌ی سوم پژوهش نیز رد نمی‌شود.

جدول شماره ۵. نتایج آزمون فرضیه سوم

متغیر	نماد	ضریب	آماره t	سطح معناداری
قدمت واحد حسابرسی داخلی	DIA	-۰.۰۲۱	-۱.۸۴۱	۰.۰۶۵۷
تأخیر در گزارش حسابرسی	AUDIT_LAG	۰.۰۸۲	۳.۸۹۲	۰.۰۰۰۱
قدمت واحد حسابرسی داخلی* تأخیر در گزارش حسابرسی	DIA*AUDIT_LAG	۰.۰۵۱-۰	۰.۷۴۸	۰.۰۰۴۰
اندازه‌ی شرکت	SIZE	-۰.۰۰۵	-۱.۴۳۱	۰.۱۵۲۵
اهرم مالی	LEV	۰.۱۱۵	۱.۷۹۷	۰.۰۷۲۵
بازده دارایی	ROA	-۰.۰۳۱	-۰.۳۰۲	۰.۷۶۲۵
نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری	MB	-۰.۰۰۲	-۰.۵۴۵	۰.۵۸۵۷
اندازه‌ی حسابرسی	AUDIT_SIZE	۰.۰۴۱	۱.۸۳۶	۰.۰۶۶۶
مقدار ثابت	c	-۰.۰۳۳	-۰.۴۵۹	۰.۶۴۵۶
ضریب تعیین تعدیل شده: ۰/۰۷		آماره‌ی F: ۱۳/۱۰		
دوربین واتسون: ۱/۹۷		سطح معناداری F: ۰/۰۰۰		

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

تأخیر در گزارش حسابرسی عادی طولانی ممکن است یک پیام هشداردهنده در ارتباط با اختلاف نظر حسابرسی و صاحب‌کار در مورد تعدیلات حسابداری باشد؛ به عبارتی به جای این که نشانه‌ای از حسابرسی باکیفیت خوب باشد، در گزارش حسابرسی نشانه‌ای از خیر بد است. عواقب چنین تعاملی می‌تواند به‌طور مستقیم بر دوره‌های حسابداری آینده و مذاکرات حق‌الزحمه، و همچنین بر کیفیت رابطه‌ی حسابرسی با صاحب‌کار تأثیر بگذارد (بتی و همکاران^{۱۷}، ۲۰۱۱). از این رو، تأخیر عادی در ارائه‌ی گزارش حسابرسی، مشکلات آینده‌ی حسابداری و عدم اطمینان سرمایه‌گذار را افزایش می‌دهد و در نتیجه‌ی آن موجب افزایش ریسک سقوط قیمت سهام گردد. همچنین حسابرسی داخلی می‌تواند عاملی بازدارنده در تأخیر گزارش حسابرسی و در نتیجه‌ی آن کاهش ریسک سقوط قیمت سهام به‌شمار آید.

در این مقاله اثر تأخیر عادی گزارش حسابرسی بر ریسک سقوط آتی قیمت سهام و اثر کارایی عملکرد حسابرسی داخلی بر رابطه آن مورد آزمون قرار گرفت. هدف پاسخگویی به این سؤال‌ها بود که آیا تأخیر عادی گزارش حسابرسی موجب افزایش ریسک سقوط آتی قیمت سهام می‌گردد؟ و

همچنین، آیا کارایی عملکرد حسابرسی داخلی موجب تضعیف ارتباط میان تأخیر گزارش حسابرسی و ریسک سقوط آتی قیمت سهام می‌گردد؟ به این منظور جهت آزمون فرضیه‌های پژوهش، نمونه‌ای متشکل از ۱۶۷ شرکت پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار در بازه زمانی ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۸ مورد بررسی قرار گرفت. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها نشان داد که (۱) بین تأخیر در گزارش حسابرسی و ریسک سقوط آتی قیمت سهام، ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد؛ (۲) اندازه‌ی واحد حسابرسی داخلی، شدت رابطه‌ی میان تأخیر در گزارش حسابرسی و ریسک سقوط آتی قیمت سهام را تضعیف می‌کند؛ و (۳) قدمت واحد حسابرسی داخلی، شدت رابطه‌ی میان تأخیر در گزارش حسابرسی و ریسک سقوط آتی قیمت سهام را تضعیف می‌کند. این نتایج در تطابق با یافته‌های پژوهش‌های لو و همکاران (۲۰۲۰)، حبیب و هانگ (۲۰۱۹)، قائم و حگازی (۲۰۱۱)، و پیزینی و همکاران (۲۰۱۰) می‌باشد.

بر اساس نتیجه‌ی فرضیه‌ی اول پژوهش به سرمایه‌گذاران پیشنهاد می‌گردد که در اتخاذ تصمیمات اقتصادی خود پیرامون خرید و فروش سهام شرکت‌ها، به تفاوت زمان ارائه‌ی گزارش حسابرسی با حد متوسط زمان ارائه گزارش‌ها در چند سال قبل توجه نموده و در صورت وجود اختلاف حائز اهمیت، صورت‌های مالی ارائه‌شده را بیش‌تر بررسی نمایند و به حساب‌رسان توصیه می‌شود که به دنبال فرآیند حسابرسی مستمر رفته تا فشار زمانی موجب تأخیر غیرعادی در روند انتشار و ارائه‌ی گزارش حسابرسی آن‌ها نشود.

همچنین بر اساس یافته‌های فرضیه‌های دوم و سوم پژوهش مبنی بر تضعیف رابطه‌ی میان تأخیر گزارش حسابرسی و ریسک سقوط آتی قیمت سهام توسط متغیرهای کارایی عملکرد حسابرسی داخلی، به مدیران ارشد شرکت‌ها پیشنهاد می‌گردد که در انتخاب حساب‌رسان داخلی برای ویژگی تجربه و تخصص، اهمیت ویژه قائل شوند تا به بهبود کیفیت گزارشگری مالی از منظر به‌موقع بودن کمک نمایند.

پژوهشگران آتی نیز می‌توانند تأثیر سایر ویژگی‌های حسابرسی داخلی همچون دوره تصدی، میزان سوابق کاری و میزان تحصیلات بر رابطه میان تأخیر گزارش حسابرسی و ریسک سقوط آتی قیمت سهام را مورد بررسی قرار دهند.

در فرآیند انجام پژوهش علمی، مجموعه شرایطی وجود دارد که خارج از کنترل محقق است ولی به‌طور بالقوه می‌تواند نتایج پژوهش را تحت تأثیر قرار دهد. یکی از مهم‌ترین محدودیت‌های پژوهش حاضر آن است که مطابق با پژوهش‌ها قبلی، متغیرهای کنترلی متعددی که بر ریسک سقوط قیمت سهام شرکت‌ها مؤثر بودند، در نظر گرفته شد و در برآورد مدل لحاظ گردیدند. با این حال، همانند سایر پژوهش‌های تجربی در حسابداری، همچنان احتمال وجود متغیرهای مرتبط حذف شده وجود دارد که می‌تواند در تعمیم نتایج تأثیرگذار باشد.

منابع

- انصاری، عبدالمهدی، حسین، شفیعی. (۱۳۸۸). بررسی تأثیر متغیرهای داخلی بر برنامه حسابرسی. بررسی‌های حسابداران و حسابرسی. ۱۶(۴)، ۲۱-۳۴.
- حاجیها، زهره. رفیعی، آزاده. (۱۳۹۳). تأثیر کیفیت عملکرد حسابرسی داخلی بر به هنگام بودن گزارش حسابرسی مستقل. پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، ۶(۲۴)، ۱۲۱-۱۳۷.
- حاجیها، زهره. اورادی، جواد و صالح آبادی، مهری. (۱۳۹۶). ضعف در کنترل‌های داخلی و تأخیر گزارش. حسابرسی. فصلنامه حسابداری مالی. ۹(۳۳)، ۷۸-۹۶.
- رازقی، سیده غزاله و امیرحسینی، زهرا. (۵۹۳۱). بررسی رابطه بین بهبود نگهداشت وجه نقد و ارزیابی عملکرد ارزش افزوده اقتصادی. راهبرد مدیریت مالی، ۴(۱)، ۳۲۱-۹۳۱.
- فندرسکی، علی و گرایلی، مهدی. (۱۳۹۷). اثربخشی کنترل‌های داخلی و ریسک سقوط قیمت سهام. پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی. ۱۰(۲)، ۱۶۹-۱۸۶.
- کوکبی، صدویه. کردلویی، حمید رضا و میرابی، وحیدرضا. (۱۳۹۴). تأثیر کارایی عملکرد حسابرسی داخلی و کمیته حسابرسی بر تجدید ارائه صورت‌های مالی. دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت. ۴(۱۶)، ۲۷-۳۴.
- مشایخی، بیتا. حسن زاده، شادی. امینی، یاسین و منتی، وحید. (۱۳۹۵). تأثیر کیفیت حسابرسی داخلی بر حوالزحمه حسابرسی مستقل. پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، ۸(۳۱)، ۴۱-۵۶.

Abernathy, J. L., Barnes, M., Stefaniak, C., and Weisbarth, A. (2017). An international perspective on audit report lag: A synthesis of the literature and opportunities for future research. *International Journal of Auditing*, 21(1), 100-127.

Ansari, A., Shafiei, H. (2010). An Examination on the Effect of Certain Internal Audit Variables on the Planning of External Audit. *Accounting and Auditing Review*, 16(4), 21-34 [In Persian].

Akingunola, R. O., Soyemi, K. A., & Okunuga, R. (2018). Client Attributes and the Audit Report Lag in Nigeria. *Market Forces*, 13(1).

Aljifri, K., Khasharmeh, H. (2010). The timeliness of annual reports in Bahrain and the United Arab Emirates: An empirical comparative study. *The International Journal of Business and Finance Research*, 4(1), 51-71.

Barber, B. M., & Odean, T. (2013). The behavior of individual investors. In *Handbook of the Economics of Finance*. (2). 1533-1570.

Beattie, V., Fearnley, S., and Brandt, R. (2001). *Behind closed doors*. New York, NY: Palgrave.

Beattie, V.A., Hines, T. and Fearnley, S. (2011), *Reaching Key Financial Reporting Decisions – How Directors and Auditors Interact*, John Wiley & Sons, Chichester.

Blankley, A. I., Hurtt, D. N., & MacGregor, J. E. (2014). The relationship between audit report lags and future restatements. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 33(2), 27-57.

Bryant-Kutcher, L., Peng, E. Y., and Weber, D. P. (2013). Regulating the timing of disclosure: Insights from the acceleration of 10-K filing deadlines. *Journal of Accounting and Public Policy*, 32(6), 475-494.

Carslaw, C. A., & Kaplan, S. E. (1991). An examination of audit delay: Further evidence from New Zealand. *Accounting and business research*, 22(85), 21-32.

Chan, K. H., Luo, V. W., & Mo, P. L. (2016). Determinants and implications of long audit reporting lags: Evidence from China. *Accounting and Business Research*, 46(2), 145-166.

Chen, J., Chan, K. C., Dong, W., & Zhang, F. (2017). Internal control and stock price crash risk: Evidence from China. *European Accounting Review*, 26(1), 125-152.

De Angelo, L. (1981). Auditor Size and Audit Quality, *Journal of Accounting and Economics*.

Fagbemi, T. O., & Uadiale, O. M. (2011). An appraisal of the determinants of timeliness of audit report in Nigeria: Evidence from selected quoted companies. In *The New Orleans International Academic Conference New Orleans, Louisiana USA*.

Felix, Jr, W. L., Gramling, A. A., and Maletta, M. J. (2001). The contribution of internal audit as a determinant of external audit fees and factors influencing this contribution. *Journal of Accounting Research*, 39(3), 513-534.

Fendereski, A., Safari Grailei, M. (2018). The effectiveness of internal controls and Stock Price Crash Risk. *Quarterly financial accounting journal* 10(38), 169-186 [In Persian].

Habib, A., & Huang, H. J. (2019). Abnormally long audit report lags and future stock price crash risk: evidence from China. *International Journal of Managerial Finance*.

Hajiha, Z., Rafiei, A. (2014). The impact on the timeliness of performance quality of internal audit Independent audit reports. *Quarterly financial accounting journal*. 6(24), 121-137 [In Persian].

Hajiha Z, Oradi J, Saleh Abadi M.(2017). Internal control weaknesses and Audit report lag. *Quarterly financial accounting journal*. 9 (33) :78-96 [In persian].

Hutton, A. P., Marcus, A. J., & Tehranian, H. (2009). Opaque financial reports, R2, and crash risk. *Journal of financial Economics*, 94(1), 67-86.

Kokabi, S., Kordlouie, H., Mirabi, V. (2015). The impact of function efficiency of internal audit and the audit committee on financial restatements of firms. *Journal of Management Accounting and Auditing Knowledge*. 4(16). 27-34 [In persian].

Lambert, T. A., Jones, K. L., & Brazel, J. F. (2011). Unintended consequences of accelerated filings: Are mandatory reductions in audit delay associated with reductions in earnings quality. Unpublished Paper.

Leventis, S., Weetman, P., & Caramanis, C. (2005). Determinants of audit report lag: Some evidence from the Athens Stock Exchange. *International Journal of Auditing*,

9(1), 45-58.

Lu, S., Xuan, Y., & Zhang, L. (2020). Do Abnormal Audit Report Lags Signal Impending Stock Price Crash?. *China Accounting and Finance Research*, 22(4).

Mashayekhi, B., Hasanzadeh, SH., Amini, Y., Menati, V. (2016). The Impact of Internal Audit Quality on Independent Audit Fee. *Quarterly financial accounting journal*. 8(31), 41-56 [In Persian].

Pizzini, M., Shu, L., & Vargus, M. (2010). The Impact of Internal Audit Function Quality on Audit Delays. *University College of Business and Public Administration*: pp, 1-41.

Rusmin, R., Astami, E. W., & Hartadi, B. (2014). The impact of surplus free cash flow and audit quality on earnings management. *Asian review of accounting*.

Talebnia, G., Rajabdorri, H. (2018). Effect of the Audit Committee on the Stock Prices Crash Risk: Looking at the Ethical Voluntary Disclosure. *Journal of Financial Accounting Research*, 10(1), 95-110 [In Persian].

Vishal, Munsif. (2011). Internal Control Reporting by Non-Accelerated Filers, Ph.D. Dissertation. Florida International University.

Yeung, W. H., & Lento, C. (2018). Ownership structure, audit quality, board structure, and stock price crash risk: Evidence from China. *Global Finance Journal*, 37, 1-24.

Investigation the Relationship between Audit Report Lag and Future Stock Price Crash Risk and the Effect of Internal Audit Performance on It

Mohammad Hossein Safarzadeh¹, Hossein Rezaei Namavar², Mozhgan Heidari³

Abstract:

This study aimed to investigate the relationship between audit report delay and future stock price crash risk. It also aimed to investigate the effect of internal audit performance on the relationship between audit report delay and future stock price crash risk. In order to measure the Internal Auditor Performance, the number of employees of the internal audit unit and the age of the internal audit unit was used. In this regard, data of 167 companies listed on the Tehran Stock Exchange between 2015 to 2020 were collected from Rahavard Novin, their financial statements, and the official website of the Tehran Stock Exchange and then analyzed using the multivariate regression. The results showed that the audit report delay had a significant positive effect on the future stock price crash risk. A significant negative relationship was also observed between the effect of the size of the internal audit unit and the age of the internal audit unit on the relationship between the audit report delay and the future stock price crash risk. An internal auditor can have a decisive role in adjusting the type, nature, and scheduling of the audit procedures and reducing the limitations of the independent audit procedures, and also improving reporting timeliness and reducing the stock crash risk.

Keywords: Abnormal Audit Report Lag, Future Stock Price Crash Risk, Internal Auditor Performance.

1. Assistant Professor of Accounting, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.
(Corres Poding Author) hosein470@gmail.com

2. MSc. of Auditing, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.
Hosseinrezaeinamavar@gmail.com

3. PhD Student in Accounting, Islamic Azad University, North Tehran Branch, Tehran, Iran.
heidari_mozhgan@yahoo.com